

Zagadnienia związane z e. weszły również w skład wydanego przez Jana Pawła II *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, wydanego w 1992 r., w trzydziestą rocznicę Vaticanum II. W *Katechizmie* kwestie związane z e. są omawiane w nawiązaniu do dokumentów soborowych. Podobnie rzecz się ma z wydaną 25 V 1995 r. encykliką o działalności ekumenicznej *Ut unum sint*. W obu dokumentach Jan Paweł II, w ślad za dekretem *Unitatis redintegratio*, podkreśla, że: „Wierzymy [...], że jednemu Kolegium Apostolskiemu, któremu przewodzi Piotr, powierzył Pan wszystkie dobra Nowego Przymierza celem utworzenia jednego Ciała Chrystusowego na ziemi [...], z którym powinni zjednoczyć się całkowicie wszyscy, już w jakiś sposób przynależący do Ludu Bożego”. Nie odstępując od tego stanowiska encyklika *Ut unum sint* wskazuje nowe formy dialogu i współpracy, także lokalnej, zawiera sugestie dotyczące rozwiązań praktycznych, podkreśla wspólnotę głoszonego Słowa Bożego i zbieżności w liturgii. Tradycyjnie już największą uwagę poświęcono „siostrzanemu” Kościołowi wschodniemu. Zamysłem Jana Pawła II pozostaje stworzenie integracyjnej struktury kulturowej i etycznej — „nowej chrześcijańskiej Europy”, czemu dał wyraz w 1980 r. ogłaszając pateronami Europy św. Cyryla i Metodego.

WYBRANA LITERATURA

A History of the Ecumenical Movement, red. R. Rouse, S.Ch. Neill, London 1967; A. Bardecki *Magna Charta Kościoła o e.*, „Znak” 1965, nr 28; G. Baum *That they may be one. A study of papal doctrine*, London 1956; B.Y.M. Congar *Chrétiens désunis. Principes d'un oecuménisme catholique*, Paris 1937; L. Górka, St.C. Napiórkowski *Kościół czy Kościoły. Wybrane zagadnienia ekumenizmu*, Warszawa 1995; W. Hryniewicz *Kościoły siostrzane. Dialog katolicko-prawosławny 1980–1991*, Warszawa 1993; St. C. Napiórkowski *Historia ruchu ekumenicznego*, Lublin 1972; G. Reidick *Zur Una-Sancta-Bewegung*, Meitingen 1958; *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1969; G. Thils *Histoire doctrinale du mouvement oecuménique*, Louvain, Paris 1962.

K. Ch.

ELIOT Thomas Stearns, anglo-amerykański poeta, dramatopisarz, krytyk literacki, główny przedstawiciel ruchu →modernistycznego w poezji. Ur. 25 IX 1888 r. w St. Louis, zm. 4 I 1965 r. w Londynie. Po ukończeniu Smith Academy w St. Louis E. podjął studia w Milton, a następnie w Uniwersytecie Harvarda (od 1906), gdzie znalazł się w środowisku skupionym wokół →I. Babbitta i →G. Santayany. Po roku asystentury uniwersyteckiej udał się do Francji; słuchał wykładów Henri Bergsona (1859–1941), interesował się poezją C. Baudelaire’a, J. Laforgue’a, E. Pounda i S. Mallarmego. Po powrocie do Stanów Zjednoczonych wykładał filozofię indyjską w Uniwersytecie Harvarda (1911–1914); w 1915 r. przeniósł się do Londynu (brytyjskie obywatelstwo uzyskał w 1927 r.), gdzie — mimo dalszych studiów filozoficz-

nych i przyjaźni z →B. Russellem, a nawet ukończenia dysertacji na temat idealistycznego systemu Francisa Herberta Bradleya (1846–1924) — oddał się twórczości poetyckiej. Uznaje się, że data wydania jego zbioru *Prufrock and Other Observations* (1917) wyznacza moment przełomu w poezji współczesnej. Rok 1922, w którym opublikował *The Waste Land*, przyniósł mu międzynarodową sławę poety „zeświecczonego miasta XX wieku”; od tego czasu aż do śmierci był redaktorem oficyny Faber&Faber oraz czasopisma „The Criterion”, ukazującego się w l. 1922–1939. W l. 30. opublikował kilka prac teologicznych i socjologicznych, które decydują o jego miejscu w historii myśli politycznej. W 1948 r. E. został laureatem Nagrody Nobla w dziedzinie literatury.

WAŻNIEJSZE PRACE

Selected Essays, 1917–1932, London 1932; *The Use of Poetry and the Use of Criticism*, London 1933; *After Strange Gods: A Primer of Modern Heresy*, London 1934; *Essays Ancient and Modern*, London 1936; *The Idea of a Christian Society*, London 1939; *Notes Towards the Definition of Culture*, London 1949; *On Poetry and Poets*, New York 1957; *To Criticize the Critic and Other Writings*, New York 1965. W polskim tłum. ukazały się m.in. *Poezje wybrane*, Warszawa 1960; *Szkice literackie*, Warszawa 1963; *Szkice krytyczne*, Warszawa 1972.

E., uznawany za nowatora w dziedzinie poezji, akcentował konieczność przywrócenia szacunku dla dziedzictwa europejskiej kultury, zanegowanej w XVII w. w Anglii wskutek zanegowania związku myśli i uczucia. Był to nie tylko akt zerwania ciągłości dziejów literatury, ale także negacji tradycyjnego porządku społecznego i politycznego, gdyż poczucie mocy wiążącej ładu bliskiego kulturom klasycznej i →chrześcijańskiej zanikało wraz z deprecjacją norm moralnych obowiązujących w każdej dziedzinie ludzkiej aktywności. W imię przywrócenia ciągłości →tradycji kulturowej, a w konsekwencji odnowienia ładu instytucjonalnego, w którym jedynie możliwa staje się uporządkowana aktywność człowieka, E. postulował odpomnienie tradycyjnego „poczucia moralnego”, u którego podstaw znajdował „ortodoksyjną wrażliwość” łączoną z religią zinstytucjonalizowaną, wspierającą się na dogmatach, zwłaszcza na dogmacie grzechu pierworodnego. Twierdził, że jedynie tego rodzaju wrażliwość, łącząca myśl z uczuciem, umożliwi istnienie wspólnego języka i komunikacji społecznej, zerwanej wskutek zdominowania kultury nowoczesnej przez „indywidualistycznych heretyków”, epatujących „religią osobistą” i odwołujących się do subiektywnego „wewnętrznej światła”.

Przywrócenie poczucia ładu wewnętrznego i zewnętrznego stało się wyzwaniem tym bardziej dramatycznym, że człowiek współczesny działa w świecie zdominowanym przez →użytkowników i →pragmatyków, redukujących znaczenie wieczności na rzecz czynników ekonomiczno-politycz-

nych. →Demokracje współczesne, które odwołują się do założeń →liberalizmu negującego tradycyjne więzi społeczne i kwestionującego znaczenie życia wspólnotowego, choć mienia się chrześcijańskimi i stale podkreślają swój chrześcijański fundament, zostały zdominowane przez „wartości” zgoła niechrześcijańskie. Akcentując znaczenie materialnych korzyści, usprawiedliwiając wyzysk i ogniskując działania ludzi na skutecznym uzyskiwaniu dochodów, straciły z pola widzenia istotne cele kultury chrześcijańskiej i tradycji społeczeństw w kulturze tej ukształtowanych. Organizacja życia społecznego, instytucje polityczne i sposoby zachowań w nich się wyrażające są zależne od tradycji, a kultura jednostek i grup nie może być izolowana z kontekstu kultury całej wspólnoty.

W rezultacie E. protestował przeciwko →egalitaryzmowi charakteryzującemu współczesne systemy edukacyjne, prowadzącemu do kształtowania zachowań wedle preferencji przyjmowanych przez niewielką grupę „indywidualistycznych heretyków”, którzy zdominowali życie intelektualne, narzucając wzorce obce tradycyjnej kulturze społeczeństw chrześcijańskich. Tymczasem, zauważał E., kultura owych społeczeństw jest dziedziną, w której główną rolę odgrywają zachowania podejmowane wedle wzorców zwyczajowych, nie poddających się pełnej weryfikacji intelektualnej; tego rodzaju wzorce stanowią fundamentalny zasób kultury, nad którym możliwe jest nadbudowanie kultury w ściślejszym znaczeniu, obejmującej religię, sztukę, prawo i intelektualną aktywność. „Elity kulturalne”, równie niezbędne jak elity polityczne, nie mogą negować rzeczywistych podstaw swej aktywności, winny tedy dążyć do utrzymania ciągłości kulturowej, zamiast kwestionować ją w imię indywidualnego uczucia lub projektu intelektu, zwłaszcza projektu politycznego. Utrzymanie równowagi między ciągłością i konieczną zmianą wymaga przywrócenia ładu chrześcijańskiego, chroniącego przed groźbą stworzenia demokracji wolnej od zasad moralnych, której treść nie będzie się już różnić od zawartości „kulturowej” pogańskich, z gruntu →materialistycznych społeczeństw →faszystowskich i →komunistycznych państw →totalitarnych.

Znaczenia refleksji E. dla myśli →konserwatywnej XX w. niepodobna przecenić; krytyka liberalizmu i demokracji, podkreślanie roli tradycji i konieczności utrzymania ciągłości kulturowej w zmaterializowanych społeczeństwach, wreszcie polemika z Babbitem na temat znaczenia religii dogmatycznej, określiły treść dysput prowadzonych w środowiskach zachowawczych przez kilkadziesiąt powojennych lat.

WYBRANA LITERATURA

P. Acroyd *T.S. E.*, Kraków 1996; A. Austin *T.S. E. The Literary and Social Criticism*, Bloomington 1971; H. Gardner *The Art of T.S. E.*, London 1949; H. Kenner *The Invisible Poet: T.S. E.*, New York 1959; R. Kirk *E. and His Age. T.S. E.'s Moral Imagination in the Twentieth Century*, New York 1972; S. Lucy *T.S. E. and the Idea of Tradition*, London 1960;